

Синиша Мишић

ЈЕДНО ПОГРЕШНО ТУМАЧЕЊЕ СТАРИЈЕ ИСТОРИЈЕ ВАЉЕВА

Током прошле године у Ваљево је објављена књига Б. Јаневског „Од античке Балбе до Валве” – Прилог тумачењу топонима Ваљево. Циљ овог рада је, како нам аутор каже, да утемељи тезу о постојању Ваљево у континуитету најкасније од VI века н. е. Нажалост, како ће се показати у даљем тексту, он то није успео, а судећи по методолошким грешкама у раду са изворном грађом, аутор није ни био опремљен довољним стручним знањима за остваривање циља који је себи поставио. Тако, на пример, из списка извора и литературе (стр. 73 – 76) види се да аутор не прави разлику између једног и другог. Од 12 наслова у списку извора само 3 стварно припадају изворима, остало је литература. Тако дела Р. Новаковића за Б. Јаневског спадају у изворе! Такође је и подела на литературу, периодичку и чланке методолошки погрешна. Сам списак литературе је крајње непотпун и већином садржи застареле радове (М. Миливојевић, С. Станојевић, П. Срећковић) чији су резултати одавно превазиђени у модерној медијевистици. Просто је изненађујуће да Б. Јаневски, намерно или из незнања, не користи у свом раду Историју српског народа I – II, нити радове: М. Динића (Област краља Драгутина после Дежева, Српске земље у средњем веку, Београд 1978, 123 – 147; Однос краља Милутина и Драгутина, Зборник РВИ 3, Београд 1955), М. Благојевића (Преглед историјске географије средњовековне Србије, Зборник ИМС 20, Београд 1983, 45 – 125; Насеља у Мачви и питање српско – угарске границе, Ваљево – постанак и успон градског средишта, Ваљево 1994. 78 – 92), М. Спремића (Крупан и Рађевина у средњем веку, Јадар у средњем веку – радови су изашли у монографијама о Рађевини и Јадру; Средњовековни рудници и тргови северозападне Србије, Ваљево – постанак и успон градског средишта, Ваљево 1994. 93-110), који се директно односе на тему којом се аутор књиге бави.

Непознавање извора и литературе, уз унапред припремљену тезу која се мора доказати по сваку цену, одвели су аутора на странпутицу. Основни извор за VI век користи се преко превода, а истовремено се коментари тог превода критикују и у целини одбацују без аргументаци-

је (Византијски извори за историју народа Југославије I, Београд 1955). Б. Јаневски овде критикује као преводиоца Б. Ферјанчића, а простим увидом у I свеску извора може се установити да је Теофилакта Симокату превео Ф. Баришић! Филолошка тумачења, без ослоњања у изворној историјској грађи, па чак и у супротности са њом, довели су аутора до једног фантастичног тумачења сеобе Срба (стр. 15-16). Срби су, наводно у предримско доба, живели на Балкану, да би се затим одселили на север, а онда су се у VI – VII веку вратили у своју постојбину! Не треба посебно доказивати да је овакво тумачење у супротности са свим што се до сада зна о сеоби Словена (вид. Историја српског народа I), оно је у директној супротности са подацима које о овом проблему пружају византијски извори (Прокопије, Симоката, Константин VII Порфирогенит). Да не спомињемо чињеницу да је немогуће објаснити како се један народ у предримско доба из подручја Медитерана сели на север, у Полабље! Знамо да су све сеобе у Европи водиле са севера на југ у подручје Медитерана, као центра цивилизованог света оног времена.

Главно питање ове књиге јесте покушај да се докаже континуитет постојања Ваљева од времена сеоба, па до данашњих дана. Основу за ову тезу аутор је нашао у помену кастела Вонке (по Симокати) у време аварског рата 597. године (стр. 18 – 29). При томе се Б. Јаневски опредељује за назив Балбес (по Кедрену) који више одговара његовој филолошкој комбинацији о преласку Б у В и повезивању са каснијим именом Ваљева, у новом веку, на аустријским картама. У одбрани читања Балба аутор наводи Ивана Лучића, што је погрешно, јер је то извор другог реда исувише удаљен од VI века да би био у анализи супротстављен Теофилакту Симокати. Ако се овакво филолошко тумачење узме као аргумент који није поуздан, Б. Јаневском остаје покушај да помоћу логичког тумачења исказа извора Вонке (Балбу) смести у околину Ваљева. Свестан да му непостојање археолошких налаза озбиљно нарушава ионако слабу концепцију, Б. Јаневски још у предговору каже „да су вероватно такви трагови откривени, али и затрпани и прећутани из прагматичних разлога” (стр. 6). Овакви „докази” просто не заслужују озбиљнији коментар. Б. Јаневски се затим упушта у шпекулације о томе да су Авари од Сирмијума могли доћи једино до Ваљева, тумачећи сасвим произвољно исказ извора. Тако он израз из извора „потребан број коначишта” (ВИЗИЊ I) тумачи као „неколико”, што је опет по њему мање од 8, а више од пет! (стр. 32-33). Израз из извора сведочи само о томе да Симоката није знао колико је тачно требало Аварима да дођу до Вонке. Комбинације Б. Јаневског су произвољне и тенденциозне, са циљем да се оправда унапред задата убикација, без обзира на исказ извора. Аутор се и овде спетљао у својим комбинацијама па тако по њему Авари од Сирмијума до Ваљева путују 7 дана, а византијски хоплити усиљеним маршем (око 50 км) тај пут прелазе у једном дану!

Б. Јаневски не преза ни од тога да исправља историјске изворе, тамо где се они не уклапају у његову тезу. Пошто му је тако важно да се име

кастела из 597. прочита као Балба он исправља Симокату, који је по њему „направио крупну, материјалну грешку” (стр. 37). Затим да би Балбу (чије постојање није доказано) повезао са Валвом, са Симокате прелази на Евлију Челебију у чијем путопису се помиње Вал(е)ва, у ствари Ваљево, што и није спорно, али је ова два исказа методолошки немогуће спојити, а још мање доказати да се односе на исти топоним. Б. Јаневском сметају подаци о Ваљеву из Дубровачког архива, јер се не уклапају у теорију о Валви и преласку Б у В. Свестан да би помен облика на Б ојачао његову тврдњу он измишља облик Баглиево, наводно из 1393. цитирајући М. Исаиловић као свој извор (што је такође погрешно). Овакав облик није познат у дубровачкој грађи а што се тиче документа из 1393. године у њему пише "Vagleuo" (вид. HAD, Debita Notariae за 1393. и 1398). И током XV века најчешћи облик под којим се јавља Ваљево у дубровачкој грађи јесте овај горе наведени (вид. М. Исаиловић, Ваљево и околине области у средњем веку, Ваљево 1989, 141).

Теза о континуитету Ваљева као насеља од VI века није могла бити доказана, а тврдња Б. Јаневског да Ваљево постоји и пре 1393. није нова нити спорна у историографији. Наиме, Ваљево се те године помиње као већ развијен трг у који залазе дубровачки трговци, што значи да је постојало и пре тог датума (вид. Ваљево – постанак и успон градског средишта, Ваљево 1994; Б. Храбак, Трг Ваљево у средњем веку, ИГ 3-4, Београд 1953), што би и Б. Јаневски увидео да је бар прочитао расправу Б. Храбака, која је објављена пре 40 година и више.

Поред основне теме, Б. Јаневски у свом раду покреће више општих питања која погрешно тумачи. С друге стране просто је невероватна чињеница да аутор не познаје, или намерно прећуткује, дела савремене историографије. Б. Јаневски полемише са ставовима К. Николајевића, Б. Ферјанчића; у ствари аутор не признаје и не познаје ниједног представника српске критичке историографије. Ауторов и свој став о критичкој историографији истакао је писац поговора у овој књизи Предраг Драгић Кијук, који не само да је далеко од истине и произвољно дат, већ показује и то да први рецензент овог рада не познаје историјску методологију и рад са изворима, а и о историјској науци, опште зна врло мало.

Б. Јаневски је на више места у свом раду говорио о сеоби Срба, о етногенези и пореклу српског народа. Ни овде он није оригиналан у својим грешкама већ само прихвата и интерпретира познате ставове Б. Новаковића. У филологији се искључиво ослања на тумачења М. Вишића узимајући их као врховни постулат истине. Такав некритички однос према наведеним ауторима одвео га је до тврдње да су Етрурци словенског порекла и да су Трибали Срби! Сам врхунац о томе представља тврдња (стр. 62/63) о ликијском пореклу Срба и преношењу речи „уб” из ликијског језика?! За разлику од пуног поверења у резултате М. Вишића, Б. Јаневски изражава сумњу у превод и коментаре византијских извора и за то окривљује Б. Ферјанчића који уопште није радио на I тому Извора. Иако не верује у коментаре, Б. Јаневски није

узео оригинална дела византијских писаца и на тај начин проверио своје ставове; њему коментатори не ваљају без икакве провере. Б. Јаневски би морао да зна, да ако жели да критикује резултате других истраживача, онда мора познавати изворну грађу, што са њим није случај. Овако, оно што је аутор изрекао као оцену Извора, спада у неозбиљно и тенденциозно писање о једној озбиљној серији извора иза које стоје напори и рад еминентних византолога код нас. Уопште, коментарисање византијских извора у трећем поглављу ове књиге показује ауторово непознавање ове проблематике. Б. Јаневски и овде показује да не разликује изворе и литературу, па са истом тежином и истим приступом коментарише Теофилакта Симокату и Константина Јиречека.

У IV поглављу Б. Јаневски анализира картографске податке о Ваљеву, на картама од XVI до XVIII века. Ту чини више грешака у методском поступку, тврдећи да се подаци са карата односе на рани средњи век, јер су карте рађене на основу ранијих предлога, што у већини случајева није тачно, а и тамо где јесте, то се не може узети као извор I реда. Код аутора нема ни трунке критичности према подацима које пружају ове карте. Заиста нема ничег чудног што на овим картама постоји Ваљево, али то такође ништа не доказује о ранијем периоду, посебно не за VI и VII век. На свим тим картама постоји и Шабац па никоме не пада на памет да тврди да је Шабац постојао и у VI веку! Такође, веома је назахвално изводити филолошке закључке на основу назива места на овим картама, јер су они понекад толико искварени да их је уопште тешко препознати. А и сама прецизност карата је најчешће крајње непоуздана. Овакав изворни материјал се мора користити крајње опрезно и кад год је то могуће, мора се контролисати помоћу других извора, што Б. Јаневски не чини. Напротив, аутор карту турске империје Гијома де Ли́ла тумачи као извор за IX и X век, јер се де Лил позива на Константина Порфи́рогенита, али де Лилово тумачење овог извора не може од наше стране бити коришћено као извор, што Б. Јаневски управо чини. Само савремени картографски подаци имају изворну вредност. Б. Јаневски и овде, као и када је у питању грађа Дубровачког архива, говори о картама из Бечког архива, не доносећи никакве сигнатуре, а карте у ствари користи према издању С. Живковића, што спада у врсту плагијата! Наравно, Б. Јаневски уопште не користи средњовековни картографски материјал, или то помиње преко литературе, иако му је била доступна *Monumenta Cartographica Yugoslaviae I-II* у редакцији Г. Шкриновића.

Осмо поглавље ове књиге (Проблем топонима Уб), поред тога што пати од свих оних мана као и сва претходна, и тематски не припада овој теми. Стиче се утисак да је аутор имао за циљ да пише о свему о чему има став различит од критичке историографије, па му се тако десило да му Уб доспе у књигу о Ваљеву. И овде аутор нити познаје, нити признаје било која филолошка истраживања и резултате сем оних М. Вишића. Тумачење да је Уб добио назив по предмету (што само себи

ништа не говори) и да то говори о старини насеља је потпуно наопако. Сам аутор каже да се реч стублина, дуб и слично одржава у народу до данас. Зашто је насеље морало да настане у раној прошлости да би понело то име? Насеље је могло своје име добити и по истоименој реци. Назив Уб ни на који начин не може сведочити о старини насеља, сам по себи. Резултати филологије (када су ваљани) могу бити драгоцене помоћ историчару, али само као помоћно средство за даље разумевање постојећег материјала. Узети сами за себе могу дати потпуно погрешна историјска тумачења.

На крају, не може се рећи да од овакве врсте историјског рада може бити неке користи. Од оваквог бављења историјском науком штете има и сама наука, али и аутор, а и средина у којој се негује таква врста историографије. Књига Б. Јаневског, и њој сличне, само поспешују развој неистина и стварање митолошке свести код људи. То је више-струко штетно јер замагљује и искривљује историјску свест, стварајући лажну слику о нама и о другима. Посебно је опасно и штетно развијање митолошке свести о пореклу и етногенези једног народа. Последице стварања такве свести, српски народ осећа све до најновијих времена.